התאחדות יוצאי מחוז צ'נסטוחוב (דור ההמשך ער) בישראל
Association of Częstochowa District Jews in Israel
P.O.B 65050 Tel Aviv 61650 – Tel:03-6749322 :טל – 61650 תל אביב 65050 ת.ד
E mail: czestochowajewsinisrael@gmail.com

Luty 2018

Grób żydowskiej inteligencji

Autor: Wiesław Paszkowski, Muzeum Częstochowskie, Ośrodek Dokumentacji Dzieów Częstochowy
Edycja: Alon Goldman, Przewodniczący Stowarzyszenia Żydów Częstochowian w Izraelu

Groby inteligencji żydowskiej to 4 groby w środkowej kolumnie. Po lewej grób ofiar Hasagu i małego Getta, po prawej przy ścianie grób sześciu partyzantów, a przed nim grób ofiar akcji ost-ban.

Zdarzenia, które miały miejsce w Purym 1943 roku w Częstochowie i nazajutrz w innych miastach dystryktu radomskiego, znalazły potem swój odpowiednik w aferze hotelu Polskiego w Warszawie. Być może początkowo chodziło o rzeczywistą próbę wymiany Żydów na jeńców niemieckich w alianckiej niewoli lub pieniądze i dostawy wojskowe. W lutym 1943 r. lub może nawet wcześniej na polecenie Niemców częstochowski Judenrat

rejestrował Żydów, którzy mieli krewnych w Palestynie. Krążyły uporczywe pogłoski, że otwierają się możliwości wyjazdu [...]. Prawie wszyscy zgłosili się do rejestracji. Kto nie miał tam krewnych podawał jakieś zmyślone nazwiska i adresy. Mówiło się o wymianie Żydów na niemieckich obywateli internowanych na Bliskim Wschodzie przez Anglików i Francuzów. Wielu uczepiło się tej myśli o wyjeździe do Palestyny jak ostatniej deski ratunku. O wiarygodności rejestracji mogło

התאחדות יוצאי מחוז צ'נסטוחוב (דור ההמשך ער) בישראל
Association of Częstochowa District Jews in Israel
P.O.B 65050 Tel Aviv 61650 – Tel:03-6749322 :ת.ד 65050 תל אביב 61650 – טל
E mail: czestochowajewsinisrael@gmail.com

świadczyć to, że odbywała się na nadesłanych przez Niemców formularzach zawierających wiele różnych rubryk, a między innymi dokładne imię i nazwisko, stopień pokrewieństwa oraz adres krewnego. Jeżeli było ich kilku należało ich wszystkich wymienić w formularzu rejestracyjnym. Judenrat otworzył istne biuro rejestracyjne, w którym urzędowało kilka osób. Napływ rejestrujących się był olbrzymi. Całej tej aferze nadano więc pozory autentyczności .

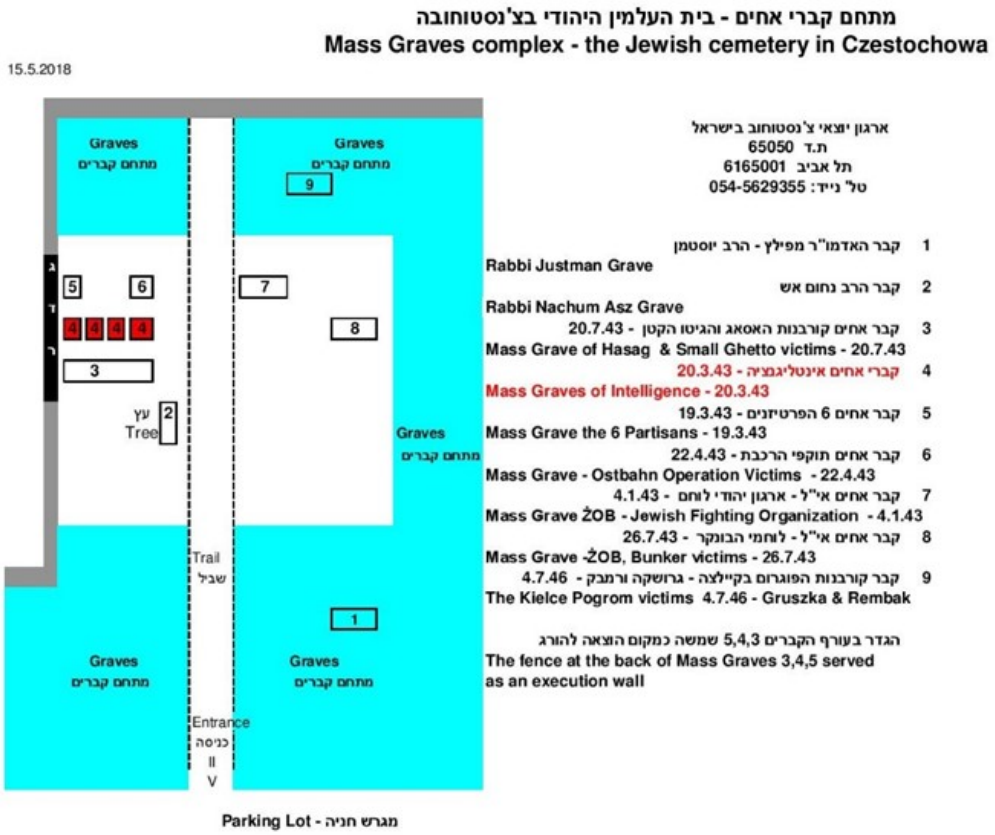

Po dwóch tygodniach zakończono spisywanie i zaległa cisza. Nadszedł dzień 20 marca 1943, w który przypadało żydowskie radosne święto Purym.

Kiedy tego dnia weszliśmy z naszą placówką „Hasag" do obozu, uderzyła mnie jakaś dziwna cisza i spokój. Nie widać było szupowców, którzy zwykle stali przed bramą i przeprowadzali wyrywkowe rewizje osobiste. Uliczki obozowe były opustoszałe .

התאחדות יוצאי מחוז צ'נסטוחוב (דור ההמשך ער) בישראל
Association of Częstochowa District Jews in Israel
P.O.B 65050 Tel Aviv 61650 – Tel:03-6749322 :טל – 61650 תל אביב 65050 ת.ד
E mail: czestochowajewsinisrael@gmail.com

Nieoczekiwanie o godzinie 17 zjawił się w biurze Judenratu dowódca Schutzpolizei, Hauptmann Paul Degenhardt. Powiedział, że sam podyktuje listę pierwszej grupy wyjeżdżającej do Palestyny, na której znajdą się ci, którzy sobie na to zasłużyli swoim postępowaniem. Degenhardt kazał policji żydowskiej wezwać wszystkie te osoby do rejestracji. Miał ją przeprowadzić na Rynku Warszawskim, który przylegał do ogrodzenia małego getta i służył jako plac apelowy i miejsce zbiórek. Wezwanymi byli posiadacze dyplomów akademickich: lekarze, adwokaci, inżynierowie, a także członkowie Judenratu wraz z rodzinami.

Degenhardt przeliczył zebranych na Rynku i po stwierdzeniu, że jest tam ponad 140 osób, wezwał żandarmów i kazał zamknąć wszystkich w pobliskim areszcie niemieckiej strażnicy. Nadjechały wkrótce samochody ciężarowe i siłą wyprowadzono żydowską inteligencję, zmuszając ją do wejścia na skrzynie aut.

Według innej wersji zdarzeń:

W pewnym momencie z bram ulicy Warszawskiej wyszli uzbrojeni Niemcy z Schutzpolizei, otoczyli ze wszystkich stron zebranych na rynku Żydów i pognali ich do stojących w głębi ulicy samochodów ciężarowych nakrytych plandekami. Teraz dopiero ofiary niemieckiej obłudy zrozumiały straszliwą prawdę, ale na odwrót było już za późno. Posypały się uderzenia kolbami karabinów, poganiano opornych i bito protestujących. Członek Judenratu, Zelig Rotbard, który namówił swoją młodą córkę Felę, aby z nim razem udała się na rynek, teraz błagał niemieckich oficerów, [s. 524] aby przynajmniej ją zwolniono .

Samochody ruszyły ulicą Warszawską, skręciły w Mirowską, a później w Olsztyńską, czyli drogę prowadzącą na cmentarz żydowski, znany już częstochowskim Żydom jako miejsce straceń. Wtedy Maurycy Kopiński, brat prezesa judenratu, kazał siedzącemu obok Władkowi Kopińskiemu, swojemu bratankowi uciekać. Sam także wyskoczył z pędzącego auta. Według innej wersji ucieczkę zainicjował Bernard Kurland. Wyskoczyła także dentystka dr Anna Bresler, która przy skoku złamała nogę, ale udało jej się dotrzeć do domu swojego pacjenta, który ukrył ją. Zbiegło kilkanaście osób. Do uciekających strzelano, jednak auta zatrzymały się dopiero na cmentarzu obok domu przedpogrzebowego. Tam spędzono wszystkie ofiary i nakazano rozebrać się do naga. Dwójkami prowadzono ich nad wykopany grób, gdzie zabijano ich strzałami z broni palnej.

התאחדות יוצאי מחוז צ'נסטוחוב (דור ההמשך ער) בישראל
Association of Częstochowa District Jews in Israel
P.O.B 65050 Tel Aviv 61650 – Tel:03-6749322 :טל – 61650 תל אביב 65050 ת.ד
E mail: czestochowajewsinisrael@gmail.com

W sumie według tradycji zginęło tutaj 127 osób. Prawie kompletna listę zawierała nagrobna inskrypcja.

B.p. Zginęli z rąk siepaczy hitlerowskich
dn. 20 marca 1943 r.

Anisfeld Alfred dr / Barczyński dr / Barczyńska / Barczyński / Berliner Natan Dawid / Bodzechowski Jerzy inż. / Borzykowski Dawid / Broniatowski Ajzyk dr / Broniatowska Mania / Broniatowski Broneczek / Blumenfeld Dawid dr / Blumenfeld Tonia mgr Blumenfeld Jerzyk i Romciu / Chajutin-Rozenzaft Pola dr / Epsztein Bernard dr / Epsztein Irena dr / Epsztein Alek / Epsztein Sewuś / Edelist Januszek / Falk Dawid dr / Falk Jadwiga / Falk Hania / Feiner Henryk inż. / Firstenfeld Bernard inż. / Firstenfeld Salomea / Firstenfeld Vera / Ferster Stefania / Gitler Jeremiasz adw. / Gitler Felicja Gitler Ania / Gitler Itamar / Grunwald Kruza dr / Galster Maurycy / Galster Genia / Glater Leon dr / Gliksztein Stefan dr / Gliksztein Stefania mgr / Gutman Leon dr / Geszikter Dawid dzien. / Geszikterowa żona / Halleman Mojżesz dr / Halleman Maria dr / Halleman Jasio / Horowicz Jakub mgr / Horowicz Franciszka / Hamerman Eugeniusz mgr Kagan Dawid dr / Kagan Helena / Kagan Marian / Kijak Marian dr / Kijak Maria / Kijak Edzio / Kopiński Leon / Kopińska Karola / Kopiński Władysław / Kopiński Maurycy / Kopińska Teresa / Kopiński Adam Wacław / Kopińska Haneczka / Krauskopf Henryk dr / Krauskopf Edzia / Krauskopf Jerzyk / Kurland Bernard / Kurland Maria // Kurland Tola / Krauskopf Miriam / Lampel Leon adw. / Lampel Halina / Lewenhof Adolf dr / Lewenhof Leonia / Lewin Mieczysław dr / Lewin Eugenia / Lipiński Julian dr / Lipińska / Lipiński Zygmunt dr / Lipińska Dosia //// Lipińska Janinka / Pohorille Szymon adw. / Pohorille Bronisława / Pohorille Maryla / Pohorille Ruteczka / Praport Stanisław dr / Praport Halina / Praport Jerzyk / Rotbard Zelig / Rotbard Cesia / Rotbard Fela / Richter Dawid / Rozen / Rozenowa żona / Rozen Liliana / Sobol-Kopińska Róża / Sobol Oleś//
//Szykier Alfred dr / Szykier Kata / Szykier Julek / Sztajnic Maurycy dr / Sztajnic Maria / Szpigielman Roman / Szancer Michaś / Tatarka Izio / Tenenbaum Bernard dr / Tenenbaum Zofia dr / Tenenbaum Jurek / Trauner Julian dr / Trauner / Trauner / Tenenbaum Róża / Wiener Eliasz dr / Wiener Tonia //// Wiener Sewek / Wiener Lilka / Warmund Wolf dr / Warmund Tara / Warmund Rysio / Weinberg Marek mgr / Weinberg Róża / Weisberg Rachela dr / Zylbersztein Jakub / Zandsztein Hilary dr / Zandsztein Cecylja / Zandsztein Leoś / Zeif Jakub dr / Zeif żona / Zeif syn / Żerykier Wilhelm / Żerykier Ewa / Galster Jerzy//

Jako pierwsza została zniszczona tablica z formułą wstępną inskrypcji. Potem erozji uległ poczwórny nagrobek, zwłaszcza jego dwie części od północy, ale jeszcze w pierwszych latach naszego wieku czytelne były wykazy ofiar. Niestety przy bezmyślnym remoncie, prowadzonym przez osobę prywatną, usunięto spękane kawałki betonu i zastąpiono nową gładką powierzchnią cementową, bez napisów.
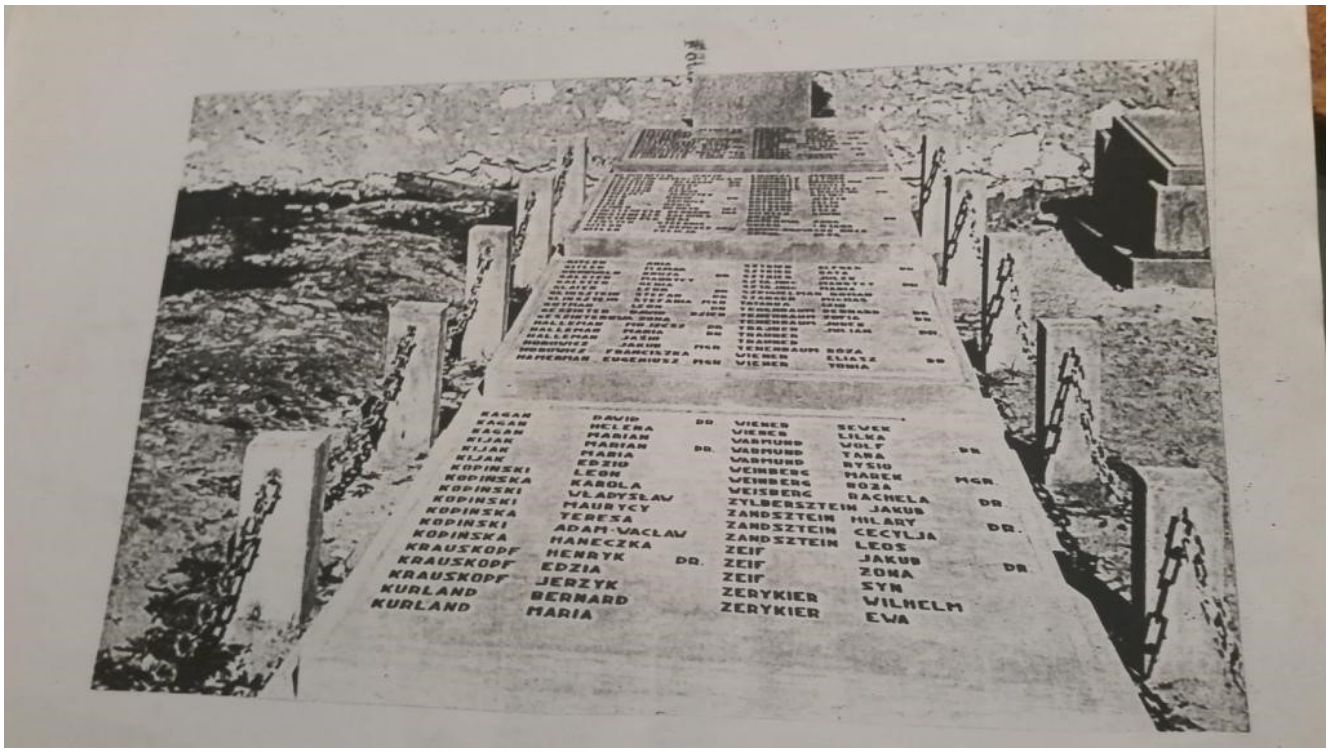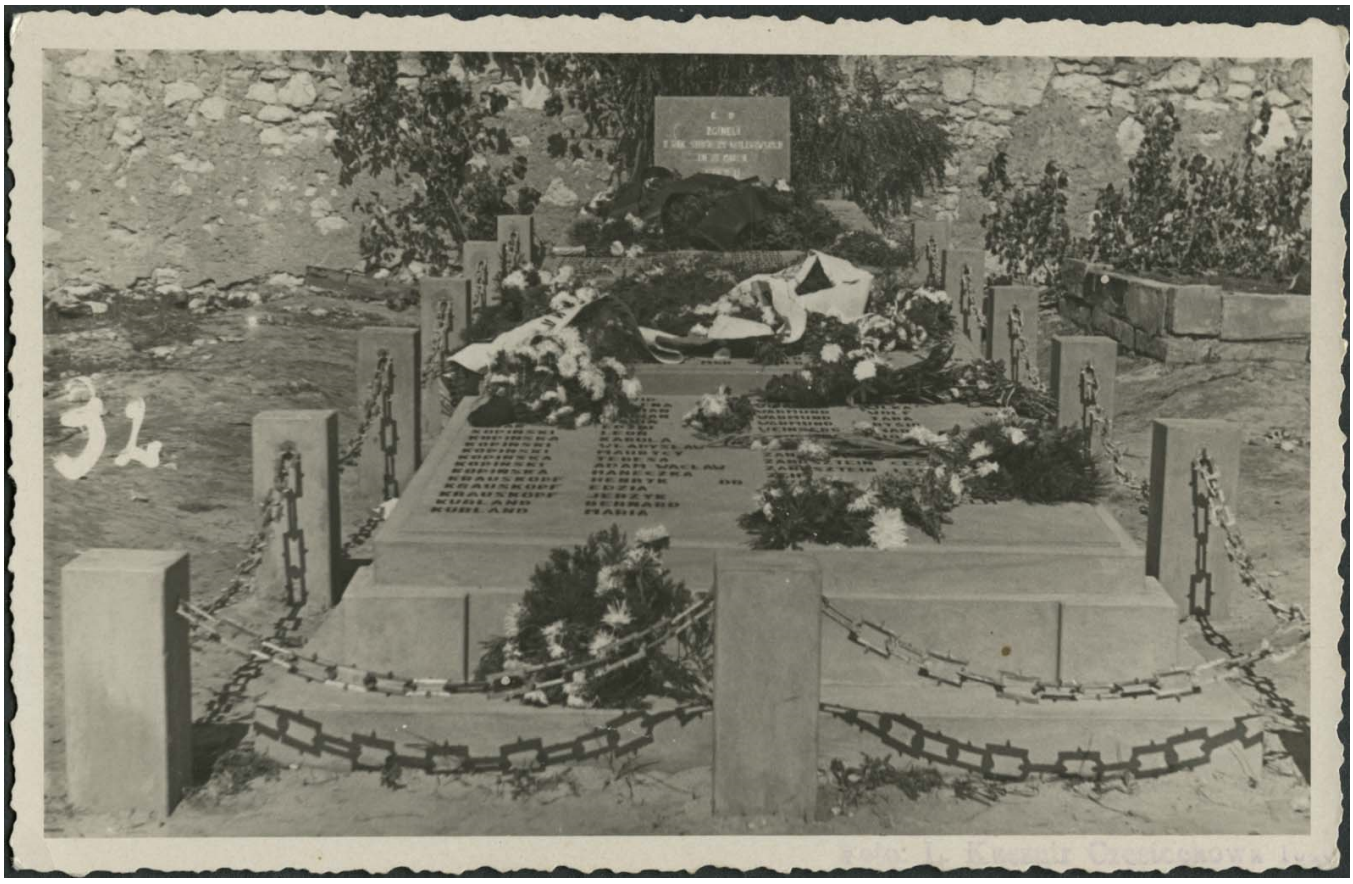
התאחדות יוצאי מחוז צ'נסטוחוב (דור ההמשך ער) בישראל
Association of Częstochowa District Jews in Israel
P.O.B 65050 Tel Aviv 61650 – Tel:03-6749322 :ת.ד 65050 תל אביב 61650 – טל
E mail: czestochowajewsinisrael@gmail.com